Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

УДК 343.2
DOI 10.33244/2617-4154.3(20).2025.198-208

М. Г. Максіменцев,
доктор юридичних наук, кандидат економічних наук,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет
email: m.h.maksimentsev@dpu.edu.ua
ORCID 0000-0002-1173-9113;
Б. А. Кримчанін,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ННІ права,
Державний податковий університет
email: bogdkrymch@gmail.com
ORCID 0009-0003-4339-6658

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті досліджується зміст поняття принципів кримінального права як базових ідей, що лежать в основі кримінально-правового регулювання. Проаналізовано систему принципів, яка визначає напрями розвитку кримінального законодавства та є основою для його застосування на практиці. Зокрема, розкрито значення таких фундаментальних засад, як законність, верховенство права, справедливість, гуманізм, індивідуалізація кримінальної відповідальності, невідворотність покарання та інші. Увага зосереджується на тому, що принципи не лише закріплені на нормативному рівні, як-от в Конституції України або Кримінальному кодексі України, а й мають глибоке філософське та соціально-правове підґрунтя.

Зазначається, що в умовах сучасних трансформацій українського суспільства, а також інтеграції в європейський правовий простір принципи кримінального права набувають особливого значення як механізм забезпечення верховенства права, прав і свобод людини, а також стабільності правової системи. Наголошується на потребі в збереженні балансу між динамізмом законодавчих змін і сталістю основоположних правових засад.

© Максіменцев М. Г., Кримчанін Б. А., 2025

Зазначено на критичній важливості підтримання балансу між необхідністю динамічного оновлення кримінального законодавства відповідно до сучасних реалій та збереженням стабільності, послідовності та непорушності основоположних засад. Порушення цього балансу може призвести до підриву довіри до правової системи, девальвації фундаментальних цінностей та ерозії самої ідеї правосуддя.

У результаті дослідження обґрунтовано висновок про те, що ефективне функціонування кримінального права неможливе без чіткого дотримання його принципів. Адже вони є гарантією справедливого і правового розгляду кримінальних справ, визначають межі втручання держави у сферу прав і свобод особи, а також забезпечують правову визначеність і довіру суспільства до кримінальної юстиції. Отже, принципи кримінального права є не лише теоретичною конструкцією, а й важливим практичним інструментом реалізації кримінальної політики держави. Основоположні засади кримінального законодавства є теоретичними орієнтирами, а також реальними механізмами підтримання правопорядку, утвердження верховенства права, захисту основних прав і свобод людини.

Ключові слова: *Кримінальний кодекс України, основоположні засади, права і свободи людини, кримінальне право, справедливість, національне законодавство, законність, верховенство права, гуманізм, людиноцентризм.*

Постановка проблеми та актуальність. Сутність принципів кримінального права становить одне з найважливіших і водночас найскладніших питань загальної теорії права. Це фундаментальна проблема, без належного осмислення якої неможливо повноцінно аналізувати жоден інший аспект кримінально-правової матерії. Ігнорування питання сутності основоположних засад неминуче призводить до поверхневого чи фрагментарного підходу до кримінально-правових досліджень, зокрема й до осмислення таких ключових категорій, як нормативність, функціональне призначення, структура чи цілі кримінального права. Як слушно зазначається в правовій науці, не можна ефективно вирішувати прикладні, «приватні» питання без ґрунтовного з'ясування загальнотеоретичних основ. Саме виявлення сутності принципів кримінального права є відправною точкою для формування адекватної, цілісної та послідовної наукової картини цієї галузі права. У цьому контексті особливу аналітичну вагу має звернення до структурних елементів, які утворюють внутрішню логіку та концептуальну побудову кримінального права. Одним з таких базових елементів є основоположні засади кримінального права. Саме вони найбільш яскраво відображають його сутнісні характеристики, окреслюють межі допустимого втручання держави у сферу прав і свобод особи, визначають ціннісні орієнтири кримінально-правового регулювання. Принципи, по суті, є формулюванням правових ідей, що втілюють у собі морально-етичне та філософське підґрунтя кримінального права, слугують критерієм для оцінки його ефективності, справедливості й гуманності. Отже, для розкриття сутності кримінального права потрібно не лише абстрактно визначати його мету чи завдання, а й здійснювати глибокий аналіз принципів як його концептуального «ядра», що забезпечує внутрішню єдність, нормативну логіку та ідеологічну послідовність галузі загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних провідних українських правознавців, які присвятили свої наукові дослідження проблематиці принципів кримінального права, доцільно виокремити таких науковців, як: Р. В. Вереша, І. В. Гловюк, В. В. Кошель, В. П. Любавіна, М. Мамка, В. Т. Нор, Р. В. Павлов, В. О. Попелюшко, Г. Рось, Н. П. Сиза, А. С. Степаненко, В. В. Топчій та ін.

Метою статті є визначення сутності та якісного наповнення змісту принципів кримінального права в правовій системі України, а також аналіз їхньої ролі в забезпеченні справедливості, правової визначеності й ефективності кримінальної юстиції. Окрему увагу приділено дослідженню ролі та значення основоположних засад, що регулюють взаємодію між державою, правопорушниками й суспільством. Визначення сутності цих принципів дає змогу з'ясувати їхні функції в системі кримінального права та їхній вплив на забезпечення прав людини.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правові принципи являють собою вихідні, керівні ідеї, закріплені в нормах права, на яких базується кримінальне право загалом або які відображені в окремих його положеннях та інститутах. Ними керуються як законодавець під час ухвалення законів про кримінальну відповідальність, так і правоохоронні органи в своїй діяльності [1, с. 8–9]. Важко не погодитися, що сучасний Кримінальний кодекс України є одним з найбільш гуманних та людиноцентриських законодавств не лише в Європі, а й у всьому світі. Його зміст якісно наповнений такими демократичними засадами, як верховенство права, законність, принцип економії кримінальної репресії, презумпція невинуватості, індивідуалізація покарання та ін.

Ці принципи є не просто декларативними положеннями – вони відображають сучасні напрями становлення й розвитку українського державотворення та правопорядку. Завдяки їхньому впровадженню та практичному застосуванню забезпечуються умови для повноцінного функціонування громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини, а також зміцнення довіри громадян до судової та правоохоронної систем.

Кримінальне право України в його сучасному вигляді демонструє прагнення держави до гуманізації правових норм, їх наближення до міжнародних стандартів, що підтверджує європейський вектор розвитку України.

Водночас не варто передчасно стверджувати про завершеність і вичерпність науково-практичного опрацювання проблематики принципів кримінального права. Багато перспективних напрямів досліджень у цій сфері залишаються не тільки недостатньо вивченими, а й подекуди навіть не сформульованими як окремі теоретичні знання. Через це ряд важливих питань досі залишається недостатньо розробленим або зовсім неохопленим дослідженням. Йдеться, зокрема, про методологічні основи, понятійно-категоріальний апарат, історико-правові аспекти, систему принципів кримінального права, їхнє закріплення в кримінальному законодавстві, особливості впливу цих принципів на механізм кримінально-правового регулювання, а також їхнє значення в процесі застосування кримінально-правових актів і вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність.

Усі ці напрями залишаються надзвичайно актуальними й потребують глибокого, комплексного науково-теоретичного осмислення та аналізу, що є завданням вітчизняних науковців-дослідників, які спеціалізуються в галузі кримінального права.

Надалі для більш повного теоретичного розуміння, що собою являють фундаментальні засади кримінального закону та як вони реалізуються на практиці, пропонуємо загально охарактеризувати кожен з уже відомих принципів кримінального права. Однак перед цим варто зазначити, що Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) не містить у собі роз'яснення фундаментальних засад, а отже, усі вони є напрацюванням вітчизняної та зарубіжної доктрини.

З іншого боку, сучасні принципи кримінального законодавства випливають із змісту його статей. Так, наприклад, ч. 1 ст. 97 ККУ засвідчує, що неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. З положень цієї статті випливає основоположний принцип гуманізму, який зі свого боку немає сталого визначення, однак юридичною доктриною трактується як піклування держави про безпеку людини, з людяністю, повагою до людської гідності [2, с. 29]. З цього випливає, що держава під час застосування до людини негативної санкції за певне вчинене нею кримінальне протиправне діяння має на меті не покарати особу, а виправити її, так би мовити, поставити на шлях істинний, з якого вона внаслідок певних обставин збилася.

Наступним прикладом послугує ч. 2 ст. 4 ККУ, яка закріплює, що кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Це положення, по-перше, зобов'язує органи державної влади та посадових осіб неухильно дотримуватись положень кримінального законодавства під час притягнення особи до кримінальної відповідальності та призначення покарання, а, по-друге, унеможливлює застосування кримінального закону за аналогією до діянь, які не передбачені положеннями Загальної або Особливої частини ККУ, що відображає характерні риси принципу законності. Принцип законності є наріжним каменем кримінального права, як і будь-якої іншої галузі права, адже гарантує правову визначеність, передбачуваність наслідків вчинення протиправних діянь і захист особи від свавільного втручання держави в її права й свободи.

До того ж наведені положення не лише закріплюють окремі принципи, але й формують загальну ідеологію кримінального права України, яке спрямоване на баланс між охороною суспільного порядку та захистом прав і свобод людини. Застосування принципу гуманізму особливо важливе в контексті роботи з вразливими категоріями населення, зокрема неповнолітніми, адже воно дає змогу враховувати індивідуальні особливості особи, рівень її соціальної небезпеки, а також перспективу її ресоціалізації. Такий підхід узгоджується з міжнародними стандартами у сфері кримінального права, зокрема положеннями Конвенції ООН про права дитини та Європейської конвенції з прав людини.

Зі свого боку принцип законності є гарантією правової безпеки громадян, обмежуючи дискреційні повноваження правозастосовних органів та унеможливлюючи свавільне тлумачення закону. Він забезпечує стабільність і передбачуваність кримінального законодавства, що є фундаментом для довіри суспільства до правової системи загалом.

Дотримання цього принципу є вагомою умовою легітимності кримінального переслідування та запорукою справедливого правосуддя.

Також кримінальне законодавство України якісно наповнено такими фундаментальними засадами, як верховенство права, рівність громадян перед законом; особиста відповідальність за наявності вини; справедливість; невідворотність кримінальної відповідальності та економія кримінальної репресії.

Верховенство права є категорією, яка тісно пов'язана з принципом законності, значення якого було описане вище. Ці два поняття взаємопов'язані та є невід'ємними елементами правової системи будь-якої демократичної держави, зокрема України. Верховенство права означає, що вся діяльність держави, її органів, а також громадян повинна здійснюватися в межах закону, водночас закон є найвищим нормативним актом, що визначає правила поведінки для всіх без винятку [3].

Верховенство права визначає не лише пріоритетність закону, а й непорушність прав людини та основних свобод, чітке й однакове застосування норм права до всіх осіб, незалежно від їхнього соціального статусу чи положення. Це означає, що будь-які дії державних органів, зокрема в рамках кримінального процесу, повинні бути здійснені відповідно до встановлених норм і процедур, що забезпечує прозорість, справедливість і підзвітність влади перед громадянами. Верховенство права в цьому контексті сприяє зміцненню правової держави, де кожен має рівні можливості для захисту своїх прав та інтересів у суді.

Так, у сучасному розумінні верховенство права не заперечує принципу законності, а навпаки, поглиблює його зміст, переходячи від суто формального виконання закону до врахування ширших, надпозитивних аспектів права. У зв'язку з цим обидва принципи, на нашу думку, мають бути розглянуті як рівнозначні за своєю значущістю [4, с. 10–11].

Принцип законності, як один із основоположних принципів кримінального права, гарантує, що ніхто не може бути підданий кримінальній відповідальності або покаранню за діяння, які не передбачені кримінальним законом. Це також означає, що всі юридичні дії, ухвалення рішень та індивідуальних нормативних актів державними органами повинні здійснюватися виключно на основі закону. Принцип законності в кримінальному праві ґрунтується на приписах статті 3 Кримінального кодексу України, відповідно до яких лише цей Кодекс визначає, що є кримінальним правопорушенням, яка відповідальність настає за його вчинення, а також інші наслідки кримінально-правового характеру. Використання аналогії закону в питаннях кримінальної відповідальності забороняється. Крім того, нормативні акти України у сфері кримінального права повинні узгоджуватися з міжнародними договорами, які ратифіковані Верховною Радою України та мають обов'язкову силу [5, с. 66]. Законність є основою для формування стабільної правової системи, в якій кожен громадянин може бути впевнений у тому, що його права будуть захищені, а порушені права – відновлені.

Принцип рівності громадян перед законом, який також часто позначають терміном «юридична рівність», означає забезпечення однакового правового ставлення до всіх осіб, які вчинили однакові за своєю юридичною природою протиправні діяння. Це положення вимагає, щоб, незалежно від статі, раси, національної або етнічної належності,

соціального та майнового статусу, мови, віросповідання, світоглядних чи політичних переконань, освіти, місця проживання або інших обставин, особи несли однакову кримінальну відповідальність. Отже, кожен, хто порушує, має бути притягнутий до відповідальності на рівних підставах, без жодних преференцій або дискримінацій, що забезпечує однаковість і справедливість правозастосування. Цей принцип є однією з основ демократичного правового порядку, оскільки сприяє дотриманню об'єктивності, неупередженості та законності в системі кримінальної юстиції.

Так, будь-яка особа, яка скоїла кримінальне правопорушення, несе кримінальну відповідальність незалежно від її расової чи етнічної належності, кольору шкіри, статі, мови, політичних, релігійних чи інших переконань, соціального чи майнового стану, місця проживання або будь-яких інших ознак [6, с. 99].

Однак на практиці, на жаль, бувають випадки, коли юридична рівність піддається впливу з боку соціального статусу особи правопорушника і в такий спосіб дія цього принципу зводиться нанівець. Безумовно, не маємо на меті критикувати українську судову систему або зменшувати довіру громадян до національних судів. Україна, як і будь-яка інша демократична держава світу, стикається з цією проблемою і шукає ефективні способи її вирішення та подолання. Лише зазначимо, що такі неправомірні випадки не повинні ставати закономірностями, а громадянське суспільство не повинно миритися з цим.

Стосовно наступного принципу кримінального законодавства, що полягає в особистій відповідальності за наявності вини, варто зазначити, що він є одним із ключових засадничих положень кримінального права, що гарантує індивідуалізацію кримінальної відповідальності та виключає можливість покарання невинної особи. Його сутність полягає в тому, що лише та особа, яка безпосередньо вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, і водночас діяла з умислом або необережністю, тобто з наявною формою вини, може бути піддана кримінальному покаранню. Закон не допускає колективної відповідальності або покарання за дії інших осіб, навіть якщо вони є близькими родичами, керівниками чи співучасниками в певних життєвих обставинах. Обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності є наявність чітко встановленого причинного зв'язку між особою та вчиненим нею злочином, що підтверджується в процесі досудового розслідування й судового розгляду. Такий підхід забезпечує справедливість правозастосування, дотримання прав людини та правову визначеність, що є важливими характеристиками правової держави [7, с. 513–514].

Принцип справедливості, який часто ототожнюється з принципом індивідуалізації кримінальної відповідальності, є одним із ключових орієнтирів у процесі призначення покарання. Його сутність полягає в тому, що суд, ухвалюючи рішення щодо конкретної особи, яка визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення, повинен призначити покарання, яке буде не лише законним і пропорційним тяжкості скоєного діяння, але й відповідатиме особистим характеристикам правопорушника [2, с. 30]. Закон також передбачає, що межі покарання мають бути визначені нормативно, проте всередині цих меж суд повинен знайти оптимальний варіант, який враховує як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники справи. До останніх належать такі індивідуальні риси особи, як її

фізичне та психічне здоров'я, рівень освіти, професійна підготовка, характер і поведінка до та після вчинення правопорушення, соціальне оточення, сімейний стан, а також інші життєві обставини. Враховується також характер самого правопорушення, його наслідки, мотиви, спосіб учинення та форма вини – умисел чи необережність. Зазначений принцип реалізується й через диференційований підхід до призначення покарання: особи, які вчинили особливо тяжкі або багатоепізодні злочини, мають зазнавати більш суворих санкцій, тоді як до правопорушників, винних у нетяжких злочинах або кримінальних проступках, можуть застосовуватися м'якші заходи впливу, зокрема альтернативні покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Такий підхід відповідає принципам гуманізму, законності та доцільності, сприяючи не лише покаранню, а й перевихованню правопорушника.

Зі свого боку принцип невідворотності кримінальної відповідальності є однією з основоположних гарантій ефективного функціонування кримінально-правової системи й утвердження справедливості в суспільстві. Його основна ідея полягає в тому, що жодна особа не повинна залишитися безкарною, якщо її протиправні дії містять ознаки складу кримінального правопорушення. Тобто в разі коли органи досудового розслідування та суд установлюють наявність усіх елементів складу злочину, особа має бути притягнута до кримінальної відповідальності згідно із вимогами закону, без будь-яких виключень, упереджень чи поблажливості. Водночас цей принцип також містить правило, закріплене в частині третій статті 2 Кримінального кодексу України, згідно з яким ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності повторно за одне й те саме кримінальне правопорушення. Це є важливим елементом правового захисту особи та унеможливлює подвійне покарання за один злочин [8, с. 69].

Крім того, принцип невідворотності покарання тісно пов'язаний із превентивною функцією кримінального права. У цьому контексті розрізняють загальну та спеціальну превенцію. Загальна превенція спрямована на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень через формування в громадян переконання, що будь-яке протиправне діяння неодмінно зумовлює відповідальність. Спеціальна превенція зі свого боку полягає в тому, щоб уже притягнута до відповідальності особа усвідомила наслідки своїх дій і не вчиняла правопорушень у майбутньому. Отже, цей принцип виконує не лише каральну, а й профілактичну функцію, сприяючи правопорядку та зміцненню довіри до системи правосуддя.

І, нарешті, принцип економії кримінальної репресії. Принцип економії кримінальної репресії є важливою складовою як нормотворчої, так і правозастосовної діяльності у сфері кримінального права. На законодавчому рівні цей принцип означає, що кримінальна відповідальність передбачена лише за ті діяння, які становлять підвищену суспільну небезпеку, порушують фундаментальні права людини й громадянина, зазіхають на публічні чи приватні інтереси або створюють реальну загрозу їхнього серйозного порушення та безпосередньо зазначені в ККУ. Тобто законодавець свідомо звужує сферу кримінально-правового регулювання, вносячи до Кримінального кодексу України лише ті правопорушення, що потребують найсуворіших заходів державного примусу, оскільки інші можуть бути ефективно врегульовані засобами адміністративного, цивільного або дисциплінарного впливу.

Законодавча реалізація принципу економії кримінальної репресії чітко прослідковується в класифікації кримінальних правопорушень, передбаченій ст. 12 ККУ, де виділяються кримінальні проступки, нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини. Саме віднесення правопорушення до певної категорії визначає характер і суворість покарання, що передбачається в санкції відповідної кримінально-правової норми. З метою обмеження надмірного застосування позбавлення волі законодавець передбачає для менш тяжких правопорушень значно м'якші санкції, скорочені строки покарання, а також альтернативні види покарань, не пов'язані з ізоляцією від суспільства. Це дає змогу досягти балансу між потребою в захисті правопорядку та дотриманням гуманістичних засад кримінального права.

У практичній площині, тобто в правозастосуванні, економія кримінальної репресії виявляється в перевазі м'яких заходів реагування, коли це не суперечить цілям покарання, а також у широких можливостях для звільнення особи від кримінальної відповідальності чи покарання за наявності підстав, передбачених законом. Водночас застосування принципу не означає уникнення відповідальності, навпаки, він діє в межах єдиного загального критерію: наявності у вчиненому діянні ознак конкретного кримінального правопорушення, що чітко закріплене в законі. Отже, принцип економії кримінальної репресії поєднує в собі як суворість у ставленні до дій, які дійсно загрожують суспільному добробуту, так і гнучкість у підходах до менш небезпечних форм правопорушень.

Висновки. Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що принципи кримінального права є сталими, тобто такими, що існують уже тривалий час, однак це не означає, що вони незмінні. Кримінальний кодекс України, як і будь-яке інше законодавство, внаслідок динамічного розвитку суспільства та мінливості його думки змінюється. З цього слідує, що й принципи кримінального права теж підлягають цим змінам. Подекуди такі зміни не завжди йдуть на користь державі або навіть самому суспільству.

Водночас важливо зберігати баланс між адаптацією кримінального законодавства до нових умов і дотриманням основоположних засад правової держави. Недопустимим є спотворення принципів на догоду політичній доцільності чи ситуативним інтересам. Принципи кримінального права мають забезпечувати стабільність, справедливість, законність та захист прав і свобод людини. Лише за такої умови кримінальне право буде виконувати свою основну функцію – охорону правопорядку та справедливого покарання за вчинене правопорушення.

Саме тому надзвичайно важливо зберігати чіткий баланс між потребою адаптації кримінального законодавства до нових реалій і необхідністю дотримання фундаментальних принципів правової держави. Недопустимим є перекручення або довільне трактування принципів кримінального права з огляду на політичну доцільність, кон'юнктурні інтереси або бажання швидко реагувати на суспільний резонанс. Такі дії можуть призвести до втрати довіри громадян до судової та правоохоронної системи, зниження ефективності правозастосування, а також до порушення прав людини.

Принципи кримінального права мають бути гарантом стабільності, справедливості, законності та захисту прав і свобод особи. Серед них особливої уваги заслуговують

принципи законності, гуманізму, особистої відповідальності, індивідуалізації покарання та інші. Їхнє дотримання забезпечує не лише ефективність функціонування правової системи, а й сприяє утвердженню в суспільстві ідеалів справедливості та правопорядку.

За умови неухильного дотримання вказаних принципів кримінальне право буде здатне виконувати свою основну функцію – забезпечення охорони правопорядку, безпеки суспільства та справедливого покарання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Крім того, воно повинно бути спрямоване не лише на каральну діяльність, а й на попередження злочинності, ресоціалізацію правопорушників і відновлення справедливості у відносинах між потерпілим і правопорушником. Отже, стабільність і розвиток принципів кримінального права є запорукою функціонування правової держави й громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Топчій В. В., Дідківська Г. В., Мудряк Т. О. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник у схемах / Держ. фіскальна служба України, Ун-т ДФС України, Союз юристів України ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Вінниця : ТВОРИ, 2019. 344 с.

2. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Вид. 11-те, перероб. та допов. Київ : Алерта, 2025. 610 с.

3. Тертишник В. М. Верховенство права / Велика українська енциклопедія. URL : https://surl.li/txxpjt

4. Олійник О. С. Ієрархія принципів кримінального права України. *Історія та теорія права*. URL : https://surli.cc/jekyhq

5. Таран І., Сирота Д. Принципи кримінального права України: система та характеристика. *Публічне право*. 2021. № 4 (44). С. 65–75. URL : https://surl.li/iuqfpo

6. Бабаніна В. В. Філософські проблеми окремих напрямів правознавства. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). URL : https://surl.gd/pfvbmf

7. Лисак А. А. Поняття принципів права в площині кримінального права. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2024. № 1. С. 89–96. URL : https://surl.li/fhkfqf

8. Огаренко Є. А. Принципи кримінального права України і Європейського Союзу як основа гармонізації кримінального законодавства / Гармонізація українського законодавства з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи. 2023. URL : https://surl.li/jckbzb

REFERENCES

1. Topchii V. V., Didkivska H. V., Mudriak T. O. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : navchalnyi posibnyk u skhemakh / Derzh. Fiskalna sluzhba Ukrainy, Un-t DFS Ukrainy, Soiuz yurystiv Ukrainy HO « Vseukrainska asotsiatsiia kryminalnoho prava». Vinnytsia : TVORY, 2019. 344 s.

2. Veresha R. V. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna. Vyd. 11-te, pererob. ta dopov. Kyiv : Alerta, 2025. 610 s.

3. Tertyshnyk V. M. Verkhovenstvo prava / Velyka ukrainska entsyklopediia. URL : https://surl.li/txxpjt

4. Oliinyk O. S. Iierarkhiia pryntsypiv kryminalnoho prava Ukrainy. *Istoriia ta teoriia prava*. URL : https://surli.cc/jekyhq

5. Taran I., Syrota D. Pryntsypy kryminalnoho prava Ukrainy: systema ta kharakterystyka. *Publichne pravo.* 2021. № 4 (44). S. 65–75. URL : https://surl.li/iuqfpo

6. Babanina V. V. Filosofski problemy okremykh napriamiv pravoznavstva. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava.* 2022. № 2 (24). URL : https://surl.gd/pfvbmf

7. Lysak A. A. Poniattia pryntsypiv prava v ploshchyni kryminalnoho prava. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo* : elektronne naukove vydannia. 2024. № 1. S. 89–96. URL : https://surl.li/fhkfqf

8. Oharenko Ye. A. Pryntsypy krymыnalnoho prava Ukrainy i Yevropeiskoho Soiuzu yak osnova harmonizatsii kryminalnoho zakonodavstva / Harmonizatsiia ukrainskoho zakonodavstva z pravom Yevropeiskoho Soiuzu: realii ta perspektyvy. 2023. URL : https://surl.li/jckbzb

M. H. Maksimentsev, B. A. Krymchanin. THE CONCEPT AND SYSTEM OF PRINCIPLES OF MODERN CRIMINAL LAW OF UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL SIGNIFICANCE

The article examines the content of the concept of principles of criminal law as basic ideas underlying criminal law regulation. The author analyzes the system of principles that determines the directions of development of criminal legislation and is the basis for its application in practice. In particular, the meaning of such fundamental principles as legality, the rule of law, justice, humanism, individualization of criminal liability, the inevitability of punishment, and others is revealed. Attention is focused on the fact that the principles are not only enshrined at the normative level, such as in the Constitution or the Criminal Code of Ukraine, but also have a deep philosophical and socio-legal basis.

It is noted that in the conditions of modern transformations of Ukrainian society, as well as integration into the European legal space, the principles of criminal law acquire special importance as a mechanism for ensuring the rule of law, human rights and freedoms, as well as the stability of the legal system. The author emphasizes the need to maintain a balance between the dynamism of legislative changes and the constancy of fundamental legal principles.

The author emphasizes the critical importance of maintaining a balance between the need for dynamic updating of criminal legislation in accordance with modern realities and preserving the stability, consistency and inviolability of the fundamental principles. Violation of this balance can lead to undermining of trust in the legal system, devaluation of fundamental values and erosion of the very idea of justice.

As a result of the study, the conclusion is substantiated that the effective functioning of criminal law is impossible without strict adherence to its principles. After all, they are a guarantee of fair and legal consideration of criminal cases, determine the limits of state intervention in the sphere of individual rights and freedoms, and also ensure legal certainty and public trust in criminal justice. Thus, the principles of criminal law are not only a theoretical construct, but also an important practical tool for implementing the criminal policy of the state. The fundamental principles of criminal law are not only theoretical guidelines, but also real mechanisms for maintaining law and order, establishing the rule of law, and protecting fundamental human rights and freedoms.

Keywords: *Criminal Code of Ukraine, fundamental principles, human rights and freedoms, criminal law, justice, national legislation, legality, rule of law, humanism, anthropocentrism.*

Стаття надійшла до редколегії 2 жовтня 2025 року